

E Pete György emlékezete

(1 9 4 4 - 2 0 2 1)

Stekovics Gáspár felvétele

Egy legenda távozott, szinte észrevétlenül.

Hosszú és gazdag, tevékeny és eredményes évtizedek után tűnt ki a mindennapokból, már csaknem negyedszázada. És most véglegesen... Szombathelyről, a város utcáiról, Vas megyéből és a magyar irodalomból, amelyet neki is köszönhetően nem vagyunk hajlandók határoktól és generációktól és kánonoktól felszabdalttnak tekinteni.

A rendszerváltoztató és az azt megelőző, majd közvetlenül követő évtized jelképes alakja volt Pete György, aki úgy lehetett Vas megye kulturális életének jellegadó szereplője, hogy országos hírt és tekintélyt sugárzott. Száraz adat, ha csak leírjuk: 1977 és 1999 között volt az *Életünk* főszerkesztője. Pályatársai, zömükben irodalmár „ügyfelei” – mind fogyatkozóbban – nagyon pontosan tudják, hogy ez volt az a bő két évtized, amikor Szombathelyen egy regionális periodikából országos jelentőségű irodalmi és közéleti folyóirat jött létre, amelynek legtöbb száma várva várt esemény volt, amire figyelt Szeged és Debrecen, Pécs és Miskolc, Párizs és Pozsony, Zenta és Kolozsvár, és számontartották a főváros irodalmi központjai is. Sok éve már csak mesemondások, jóízű, bár olykor mára már – ahogy haladunk az időben – bizony lehangoló anekdoták emlékeznek azokra az időkre, amikor az *Életünk* határozott mozdulattal kiharította a maga terepét és jussát a jelenkor magyar irodalmából. És a pártállami létmódból. Ami azt is jelentette, hogy a nemzeti önazonosság és a minőség igénye tűrhetetlennek nyilvánította – hol nyíltabban, hol visszafogottabb módon és formákban –, az akkor és itt fennálló rendszert. Pete pontosan felmérte

a lehetőségeit és kiküzdötte azok érvényesülését. Ma már felfoghatatlan szervező munkával, hol dörmögve, hol társasági rituálékhoz folyamodva, hol szikár kiállással, hol kompromisszumok mézes szavaival.

Előttünk a magas, kissé görnyedt termet, a hosszú bajusz, a látszat-tétovaság, de mindig érződött gesztusaiban és szavaiban a szigorú célratörés és – ha kellett – a harcra készség. A klasszikus régi szerkesztő volt ő, aki az örök aktatáskával kezében gyalogol és vonatozik, levelet ír, telefonon hajszol, tölt a poharadba, meg a magáéba, unszol és emlékeztet, számon tart és számon kér, és ott várja a nyomdában a nedves korrektúrát. Pete György nélkül sokkal nehezebben találtak volna helyet maguknak Magyarországon az emigrációba kényszerült írók – mennyi-mennyi küszködés árán és minő politikai ellenszélben... –, a Pete-féle Életünk nélkül aligha találhattak volna otthonra az – akkori – új írógeneráció jelei. És ne feledjük: Pete akkor is kockáztatni tudott és akart, amikor élére állt lapszerkesztőként, majd könyvkiadóként a Hamvas Bélát felfedező szellemi törekvéseknek. Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy Pete György szervező tevékenysége nélkülözhetetlen volt abban, hogy a magyar irodalom és közéleti szellemiség kitöltse azt az űrt a magyar irodalmi nyilvánosságban, amit egy lap megszüntetésével és egy új folyóirat megteremtésével jelezhetünk: 1983 – Mozgó Világ és 1988 – Hitel.

Aztán persze – mint oly sokunknál – nála is eljöttek a politizáló évek, el az a rendszerváltoztató történelmi helyzet, amikor és amelyben azzal áltattuk magunkat, hogy a szépművészetek művelőinek meg az ő képviselőiknek évtizedes küszködései beigazolódnak, itt az ideje a megvalósulásnak, mondhattuk fellengzősen: az össznemzeti szóértés jegyében, a magyarság végre új esélyt kaphat (sorsa háttérben a felszabadult közép-, kelet- és dél-európai kisállamokkal) az európai emancipációra. Hogy és mint történt – átéltük, sok felemelő és lesújtó élménnyel gazdagodva.

Sors és történelem Pete életében is elvált egymástól, tekintélyes közszereplőből olyasféle „alakká” vált, aminek változatait oly szívesen mutatják fel a klasszikus („kisvárosi”) magyar regények. Remélem, hogy mi, pálya- és szerkesztőtársai, szerzői és szerepét-életművét méltányoló tisztelői meg fogjuk találni az alkalmakat emlékének ápolására és megőrzésére.

A nekrológ, avagy – szebb szóval – a „szomorújelentés” műfaja hajlik az emlékidéző mesélgetésre, olykor a bánaton átcsillámló kedélyesség megnyilvánulására. Kor- és pályatársak, egymást számon tartó, bár napi kapcsolatokat nem ápoló, „kollégális” barátok voltunk Pete Györggyel, szerzője voltam a lapjának, jó párszor „pesti” vendége a szerkesztőség legendás szombathelyi termeinek, voltunk együtt meccsen és merengtünk sokakkal közösen a poharaink fölött a Pilvax Kávéházban, amikor a főszerkesztő pár órára alkalmilag oda helyezte „ki” az Életünk redakcióját. Ma, amikor az újabb generációk pártos elkötelezettségüktől függetlenül (ha egyáltalán hisznek még az „effélékben”...), sommásan, különösebb mérlegelés nélkül ítélik véglegesen feledésre a rendszerváltozás előtti „gyalázatos” pártállami időket a kultúra terepein is, bizvást magunk elé idézhetjük a szerkesztő Pete György árnyalakját (a Jelenkor Tüskés Tiborja, a Kortárs Simon Istvánja, a Tiszatáj Ilia Mihályja, a Mozgó Világ Veress Miklósa – és mások – mellett...; És hát... a vers meg a próza, a film és a színház művelése mily sokaknál volt a magyar szabadságharcos hagyományok ébrentartásának alkalmá-

és „ürügye” is...), tehát Pete alakját, akiben volt kurázsi, akinek konfliktusvállaló bátorságát szintén a legjobb nemzeti és demokrata hagyományok táplálhatták. Egyetlen személyes példát hadd engedjek most meg magamnak, ama külső és belső határookra fittet hányó irodalmi meg persze politikai szolidaritás jegyében, ami „ezt a kort” áthattotta. 1988-ban hosszabb interjút készítettem Borbándi Gyulával, a „szabadeurópással”, a pártállam egyik leggyűlöttebb (mert szelíden is az egyik legkezeltetlenebb) emigránsával, a magyar demokrácia és népiség őrlángjának ápolójával, akinek nevében a pártállami sajtókalózok nem átalottak még valami náci tagfelvételi kérelmet is hamisítani a Népszabadságban... Pete nem kért (pláne nem szerkesztői hatalmát latba vetve...) „finomításokat”, nem hozott szóba ilyen-olyan „megfontolásokat”, közölte a beszélgetést annak rendje és módja szerint, mintha egy szabad világban élnénk. Jó lenne, ha előkerülnének azok a pártközponti feljegyzések, amik erre következtek, s amik nyomán a főszerkesztőt „igazoló jelentés” írására kényszerítették. És milyen élvezettel olvassunk ma, hogy Pete miként, miféle ravasz rabulisztikával próbálta igazolni azt, aminek lényege maga volt az igazolhatatlanság...

És most előttem van utolsó találkozásunk képe, ami Pete Gyuri (hadd mondjam így, ahogy négy évtizede mindig is hívtuk, szemben is, meg amikor róla beszéltünk) egyben utolsó nyilvános fellépése is volt. 2016. szeptember 29-én mutattuk be itt, a Berzsényi Könyvtárban azt a hatalmas kötetet, amit ő alighanem szellemi végrendelete gyanánt hozott létre: Sebestyén Gyula Gesta Hungarorum című elképesztő művét. Ahogy ő megmentette ezt a könyvet, ezt a gigantikus szöveganyagot a szét-szórástól, úgy legyen a mi kötelességünk, hogy az ő életét és művét ne hagyjuk elpelelni a közönyös időtől.

Pete György a világot sújtó járvány halottja lett, de abban már nem lehetünk biztosak, hogy a járvány áldozata is volt-e.

Végső távozása körül sok a homály; jó ideig – bármily abszurdum is – még halála idejét és helyét sem tudtuk biztosan. Az első hír erről – hitelesnek mondható szóbeszéd alapján – a Berzsényi Dániel Könyvtár honlapján kapott nyilvánosságot 2021. április 7-én. Ezt vették át mások, félhivatalos fórumok, a VAOL-tól a Magyar Írószövetségig. A Google is ezt a dátumot közli halála napjaként, az egészen döbbenetes todalékkal: „vagy előtte”... Dr. Baráthné Molnár Mónikának, a könyvtár igazgatójának utánjárása alapján rögzítsük: Pete György a celldömölki kórház tüdőosztályán hunyt el, 2021. március 26-án. Felesége, Marika április 1-jén követte őt. Temetésükről – 2021. május 19-én íródnak ezek a sorok – nincs se családi, se hivatalos értesítés.

De – és ne ezekkel a sötét sorokkal zárjuk „szomorújelentésünket” – hadd mondjam el: szívmengető volt tapasztalni, hogy híradásunkra-felhívásunkra milyen egyöntetűséggel és milyen nyitott lélekkel fordultak árnyékba forduló alakja és/azaz a közös múlt felé Pete György barátai és kollégái, társai és utódai: tudták (tudjuk), hogy olykor elodázhatatlan feladatunk emlékezni és kötelességünk az emlékeket megörökíteni.

Alexa Károly
főszerkesztő
Életünk